

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

Politická vina

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

2015
VIII. ročník SVO

Autor: Šarlota Šudrychová
Konzultant: doc. JUDr. Jan Kysela, Ph.D.

estné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do VIII. ročníku Studentské vědecké a odborné společnosti (SVO) vypracovala samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla předložena do předchozích ročníků SVO a jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

V Pardubicích dne 12.4.2015

.....
Šarlota Šudrychová

Pod kování

Ráda bych touto cestou pod kovala doc. JUDr. Janu Kyselovi, Ph.D. za odborné rady a vst ícný p ístup, taktéž doc. JUDr. PhDr. Janu Wintrovi, Ph.D. za inspiraci k výb ru tématu a ob ma za zajímavé poznatky uvád né prost ednictvím seminá e Vybrané kapitoly politického myšlení. Také d kuji své kamarádce Jan Šekerové za jazykovou korekturu a p ípomínky k textu.

Obsah

1. Úvod.....	2
2. Druhy viny podle Jasperse	3
2.1 Kriminální vina	3
2.2 Politická vina.....	3
2.3 Morální vina	4
2.4 Metafyzická vina	4
3. Pojmy politické viny	5
3.1 Volby.....	6
3.2 Volby v Německu v letech 1930, 1932 a 1933	7
4. Kolektivní vina	8
4.1 Kolektivní odpovědnost Leszka Kołakowskiho	10
4.2 Odpovědnost v děce podle Hannah Arendtové	11
5. Vina a odpovědnost.....	12
6. Kdy už lze hovořit o vině?.....	15
6.1 Nechuť k politice a odcizení	15
7. Vybrané kapitoly českých a slovenských dějin s ohledem na volby a politickou vinu a slovenské referendum o rodině	18
7.2 Atentát na Heydricha a vypálení Lidic a Ležák	18
7.2 Odsuny Němců po válce	19
7.2.1 Kritika nálezů.....	21
7.3 Prezidentská volba a „pěšlapy a pády“ Miloše Zemana	22
7.4 Slovenské referendum o rodině	23
8. Závěr: Jak by dnes uspěl Karl Jaspers	25
9. Zdroje	27
9.1 Literatura.....	27
9.2 Internetové zdroje	28
9.3 Zákony.....	30
9.4 Judikatura	30

1. Úvod

Práce, kterou jsem nazvala velmi jednoduše *Politická vina*, se zabývá především dílem Karla Jasperse a jeho pojetím politické viny jako viny kolektivní. V textu se zabývám jednotlivými aspekty, které k politické vině vedou. Část věnuji také historii, která zde slouží jako podklad pro pochopení nejen pojetí Karla Jasperse, ale i dalších spisovatelů a filosofů, kteří se k době nacismu velmi často vraceli.

Píši zde také o politické odpovědnosti Leszka Kołakowskiho i odpovědnosti v děce podle Hannah Arendtové. Ta ve své době popočovala nejen svým dílem *Právo od totalitarismu*, ale také sérií článků o soudním procesu s Adolfem Eichmanem. Díla Arendtové odkazují na politickou odpovědnost, kolektivní vinu i samotnou strukturu totalitního hnutí a koncept nulové odpovědnosti nižších funkcí a elitních skupin hnutí za spáchané činy mimo samotného vůdce. Jak však popisují níže, Norimberské procesy ukázaly, že vnímání žalobců, tedy vítězů války bylo naprosto jiné.

Text obsahuje také podkapitulu *Nechť k politice a odcizení*, v níž rozebírám zanedbání strukturování mocenských poměrů v našem současném politickém prostředí. Zanedbání strukturování mocenských poměrů a uskutečnění práva skrze nich tvoří podle Jasperse základ nejen politické, ale i morální viny.

V závěrečném bloku se zabývám českými a slovenskými dějinami s ohledem na politickou - kolektivní vinu, a to prostřednictvím atentátu na Heydricha a jeho následků a odsunu Němců po válce. Poslední kapitola se věnuje také činům Miloše Zemana a slovenskému referendu o rodině z hlediska nízké, avšak oslavované volební účasti.

2. Druhy viny podle Jasperse

Když v roce 1946 německému existencialistickému filosofu Karlu Jaspersovi vyšlo pojednání s podtitulem *Příspěvek k německé otázce*, jež původně nazval *Otázka viny*¹, ještě netušil, nakolik se pro Němce tato útlá kniha stane nevídanou.

Jaspers své dílo otevírá pohledem na Němce a Němce, z nichž velká část žije po válce v bídě tak bezprostřední, že pro další úvahy, které se netočí okolo základních lidských potřeb, nezbyvá prostor. Jaspers píše, „Necht jí slyšet o vině, o minulosti; světové dějiny se jich nedotýkají.“ Lidé chtějí prostě žít, a nikoli přemýšlet.²

Jaspers ve svém díle rozlišuje celkem čtyři druhy viny: kriminální, politickou, morální a metafyzickou. Jednotlivé viny spolu vzájemně souvisejí, pro určení odpovědnosti je však jejich rozdělení nezbytné.

2.1 Kriminální vina

Kriminální vinu Jaspers nalézá v zločinech, jež jsou objektivně prokazatelné a porušují zákony. Instancí, která zjišťuje skutkové okolnosti a vynáší rozsudek, je soud. Zločiny,³ o kterých Jaspers ve svém pojednání v souvislosti s Německem mluví, rozděluje na základě Norimberského procesu a Statutu mezinárodního vojenského soudního dvora do tří kategorií; na zločiny proti míru, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti. Kriminální vina je zároveň vinou právní.

2.2 Politická vina

Politickou vinu vystavil Jaspers na vině všech občanů daného státu za svou vládu. Zvěle a násilí jsou zmírněny politickou chytrostí a uznáním norem mezinárodního a přirozeného práva.⁴

¹ JASPERS, Karl. *Otázka viny: příspěvek k německé otázce*. Vyd. 2., V nakl. Academia 1. Příklad Jiří Navrátil. Praha: Academia, 2006, 146 stran

² Ibid, str. 19

³ Český trestní zákoník chápe zločin vedle přečinu jako druh trestného činu. Zločinem není nedbalostní trestný čin a úmyslný trestný čin, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁴ JASPERS, Karl. *Otázka viny: příspěvek k německé otázce*. Vyd. 2., V nakl. Academia 1. Příklad Jiří Navrátil. Praha: Academia, 2006, str. 25

Politická vina spoívá v ínech státník a v íslušnosti k ur ítému státu,⁵ jehož moci je jedinec pod ízen.

2.3 Morální vina

Morální vina je vinou individuální. Jedinec je zodpov dný za všechny své íny, a už politické í vojenské. Jaspers píše: „Nikdy prost neplatí ‚rozkaz je rozkaz.‘“⁶ Každý ín je pod ízen sv domí a komunikaci s p ítelem. Podobn se k tématu vyjad uje í Gesine Schwanová, n mecká politoložka a n kdejší kandidátka na ú ad spolkového prezidenta SRN. Ten, kdo tvrdí, že nenese vinu na zlo ínu, p estože jej podporoval í ml ky trp í, se nej ast jí opírá o tyto argumenty: ideologickou zaslepenost, nev domost, obtížné dilema a situaci, kdy se nemohl rozhodnout sám a byl zavázán poslušností, povinností, rozkazem í vystaven krajní nouzi.⁷ D sledky morální viny vidí Jaspers v morálním náhledu, pokání a obrod . Schwanová se oproti Jaspersovi zabývá také situací, v níž k pokání nedojde a kdy se jedinec naopak zdráhá poctiv zpytovat sám sebe, své hodnoty a uznat své provin ní nad konkrétními p ípady.⁸ Takové vin dáva p ívlastek „zaml ovaná“.

2.4 Metafyzická vina

Jako tvrtou v po adí zmi uje Jaspers vinu metafyzickou. Tu staví na solidarit mezi lidmi, v jejímž d sledku je každý spoluzodpov dný za všechno bezpráví a všechnu nespravedlivost ve sv t , zvlášt pak za ty zlo íny, o kterých v d íl, nebo k nimž došlo v jeho p ítomnosti.⁹ Za pozornost pak jist stojí dikce, s jakou se Jaspers k metafyzické vin vyjad uje: „Jestliže jsem neu ínil všechno, co jsem mohl, abych jim (zlo ín m) zabránil, jsem spoluvinen. (...) To, že ješt žiji, když se stalo n co takového, spoívá na mn jako nesmazatelná vina.“ Instancí je jedin B h.

⁵ JASPERS, Karl. *Otázka viny: p ísp vek k n mecké otázce*. Vyd. 2., V nakl. Academia 1. P eklad Ji í Navrátil. Praha: Academia, 2006, str. 25

⁶ Ibid., str. 25

⁷ SCHWANOVÁ, Gesine. *Zaml ovaná vina: Ni ívá moc dvojí morálky*. Vyd. 1., V nakl. PROSTOR. P eklad Veronika Dudková. Praha: PROSTOR, 2004, str. 95

⁸ Ibid., str. 97

⁹ JASPERS, Karl. *Otázka viny: p ísp vek k n mecké otázce*. Vyd. 2., V nakl. Academia 1. P eklad Ji í Navrátil. Praha: Academia, 2006, str. 26

3. Pojmy politické viny

Klí ovým pojmem politické viny je pro Jasperse státní ob anství. Na jeho základ jsou ob ané ur ítého státu provin ni iny své vlády. Ob anstvím se rozumí asov trvalý, místn neomezený právní vztah jedince a státu,¹⁰ jedná se o pevné skute né pouto¹¹ mezi ob ma subjekty. Jaspers se ovšem nevyhýbá ani ozna ení národa, když mluví o odpov dnosti za státnost a zlo iny spáchané jménem n mecké íše.¹² Stejn tak nevynechává pojem obyvatelstva, což se však s jeho p ístupem, kdy p íslušník státu odpov dný za hr zy nacistického režimu je pro n j N mcem, nikolí už Židem i p íslušníkem „cizí krve,”¹³ jak stanovily Norimberské zákony, zna n rozchází.

Výsledkem hlasování ob an ¹⁴ ve volbách do nejvyšších zákonodárných sbor , nominací¹⁵ nebo jmenováním len vlády zmocn nou osobou se v n kterých zemích tvo í nejvyšší úst ední orgán výkonné moci, a už nazvaný vláda, kabinet i sbor ministr . Jaspers pro nejvyšší politické p edstavitele státu používá ozna ení státník.¹⁶ Za t mito státníky vidí konkrétní N mce.¹⁷ Ne vždy je ale podmínkou pro výkon moci ve stát státní ob anství. Nemusíme ani chodit daleko, eský právní ád neklade cizí státní p íslušnosti¹⁸ jako p ekážku pro jmenování do funkce

¹⁰ Nález Ústavního soudu eské republiky ve v ci návrhu na zrušení §6, 11, §12 odst. 3, §18 odst. 1 písm. a), c) a §18a písm. a), b) zákona eské národní rady . 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního ob anství eské republiky, ve zn ní zákona . 272/1993 Sb., publikován v ástce 64/1994 Sb.

¹¹ P ípad Nottebohm, str. 45 In: ŠTURMA, Pavel a kol. *Casebook: Výb r p ípad z mezinárodního práva ve ejného*. Vyd. 1. Univerzita Karlova v Praze, Beroun, 2009, 210 stran

¹² JASPERS, Karl. *Otázka viny: p ísp vek k n mecké otázce*. Vyd. 2., V nakl. Academia 1. P eklad Ji í Navrátil. Praha: Academia, 2006, str. 64

¹³ ARENDT, Hannah. *P vod totalitarismu I-III*. 2. vyd. P eklad Jana Fra ková. Praha: OIKOYMENH, 2013, str. 406

¹⁴ Potažmo cizích státních ob an za spln ní vymezených podmínek, jako je tomu dnes nap íklad u voleb do Evropského parlamentu.

¹⁵ Tak je tomu nap íklad ve Spojených státech amerických, kde prezident nominuje leny svého kabinetu. Nominování minist i se však svého ú adu mohou ujmout teprve po schválení Senátem Kongresu USA, a to prostou v tšinou p ítomných senátor . Administrativa Baracka Obamy. *Velvyslanectví Spojených stát Amerických Praha. eská Republika*. [online]. 18.7.2013 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z:<http://czech.prague.usembassy.gov/>

¹⁶ JASPERS, Karl. *Otázka viny: p ísp vek k n mecké otázce*. Vyd. 2., V nakl. Academia 1. P eklad Ji í Navrátil. Praha: Academia, 2006, str. 25

¹⁷ Ibid, str. 52

¹⁸ Prvním takovým ministrem za eskou republiku se stal v roce 2009 Gustav Slame ka, p vodem Slovák. Po p í roce mu však eské státní ob anství bylo na jeho žádost vedle slovenského ud leno. Josef Kolina. Ministr dopravy není ob an R. *Lidovky.cz*. [online]. 7.5.2009 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z:

ministra. A kolik při jmenování skládá jedinec slib, v němž se zavazuje k věrnosti České republice, cizinec na rozdíl od ostatních ministrů českým státním občanstvím, nemůže být souzen pro vlastizradu.¹⁹ Za těchto okolností lze snadno pochopit obavy, na kterých občané, kteří se ptají: „Jeho zájmy bude takový ministr hájit?“. Jako člen vlády je ministr ale podle trestního zákoníku České republiky považován za úřední osobu²⁰, z tohoto titulu vyplývá jak ochrana, tak i trestní odpovědnost, došlo-li ke spáchání trestného činu v souvislosti s jeho pravomocí a odpovědností. Příkladnému trestnímu stíhání za činy spáchané úřední osobou v pozici člena vlády tak prakticky nic nebrání. Člen vlády není obdán imunitou, pro jeho stíhání tak není zapotřebí ani zvláštního souhlasu či procedury.²¹ To se samozřejmě nevztahuje na případ, kdy člen vlády zastává také mandát poslance či senátora. Zde platí, že je nutný souhlas příslušné komory se stíháním, jeho odepření má za následek vyloučení stíhání až do konce trvání mandátu.²²

3.1 Volby

Politická práva a především možnost volit jsou v otázce politické odpovědnosti další podstatnou náležitostí a u nichž typ voleb dokonce ještě dle ležít jší.²³ Postupem času se především díky posilování zastupitelské demokracie a rozšíření volebního práva staly volby nejdležitějším prostředkem uplatnění suverenity lidu.²⁴ Zároveň představují klíčový moment pro vznik politické odpovědnosti tak, jak ji popisuje Karl Jaspers.

Volební právo bývá součástí ústavy, jako základního právního předpisu státu, potažmo dalších zákonů nejvyšší právní síly. Dokladem je tomu český právní řád, který zakotvuje aktivní i pasivní

http://byznys.lidovky.cz/ministr-dopravy-neni-obcan-cr-d2k-/statni-pokladna.aspx?c=A090507_095403_in_domov_pks

¹⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 5. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.11.2014. Praha: Leges, 2014, str.435

²⁰ Podle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 127 odst. 1 písm. c)

²¹ JUDr. Jan Kudrna, Ph.D. Co když vláda skončí ve vazbě?. *jankudrna.blog.ihned.cz*. [online]. 13.6.2013 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://jankudrna.blog.ihned.cz/c1-60062550-co-kdyz-vlada-skonci-ve-vazbe>

²² Podle ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů, § 1. 27 odst. 4

²³ Více k tomuto tématu píše například Zuzana Machová, která se snaží popsat problematiku volebního práva cizinců ve volbách do zastupitelstev obcí v České republice. MACHOVÁ, Zuzana. *Volební právo cizinců v komunálních volbách České republiky a jeho využití*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2013, 152 s.

²⁴ PROROK, Vladimír a Aleš LISA. *Politologie*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Lenka, 2009, str. 195

volební právo v čl. 21 Listiny základních práv a svobod a dále její a jeho výkon specifikuje i upravuje Ústava, Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky, jednotlivé volební a další zákony.

3.2 Volby v Německu v letech 1930, 1932 a 1933

Poválečný vývoj a hospodářská krize z počátku i konce 20. let, jež zasáhla Německo obzvláště silně, se v politickém smýšlení Němců projevila nárůstem počtu hlasů pro krajní pravici i levici, což vedlo především ke krizi parlamentní demokracie. Strany jen těžko hledaly konsenzus, který by jim umožnil sestavit vládu se širokou podporou. V roce 1930 se funkce říšského kancléře ujal Heinrich Brüning, který podporu pro svou politiku hledal v takzvaném nouzovém nařízení neboli článku 48 Výmarské ústavy, jenž umožňoval prezidentu republiky za určitých podmínek suspendovat zčásti nebo úplně některá ze základních lidských práv, použít ozbrojenou moc v zemi neplnící své povinnosti tak, jak jí zavazovala říšská ústava a zákony, nebo tuto moc využít „v případě, že je narušována nebo ohrožena veřejná bezpečnost a pořádek.“²⁵ A když říšský sněm disponoval právem přehlasovat nouzová opatření, prezident se mohl snadno uchýlit k pravomoci její rozpustit. K takovému kroku přistoupil v roce 1930 i německý prezident Paul von Hindenburg, který tak umožnil, aby nepopulární rozhodnutí vlády na ozdravení financí vzešlo alespoň prozatím v platnost.

Zářijové volby přinesly šok v podobě posílení krajní pravice, NSDAP (Nacionálně-socialistická strana Německa) se stala druhou nejsilnější stranou říšského sněmu.²⁶ Demokratické strany se načas spojily, Brüning se dokonce cítil natolik silný, že prostědnictvím nařízením nedovolující jakékoli uniformované politické organizace zakázal SA a SS.²⁷ Přesto došlo v roce 1932 k dalším volbám. Nacistická strana se stala na konci července s podporou téměř 14 milionů hlasů nejsilnější stranou.²⁸ Adolf Hitler následně vznesl své požadavky - kleslo říšského kancléře pro

²⁵ VLÁČEK, Eduard a Karel SCHELLE. *Dokumenty ke studiu moderních dějin státu a práva*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1994, str. 61, Dostupné také z: http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/praf/js09/dejiny/web/prameny/09/Ustava_Vymarske_republiky_-_1919.pdf

²⁶ KLÍMEK, Antonín. *30.1.1933 nástup Hitlera k moci: za útek konce Československa*. Vyd. 1. Praha: Havran, 2003, str. 93

²⁷ AILSBY, Christopher. *Těť íše - den po dni*. 1. české vyd. Praha: Naše vojsko, 2005, str. 37

²⁸ KLÍMEK, Antonín. *30.1.1933 nástup Hitlera k moci: za útek konce Československa*. Vyd. 1. Praha: Havran, 2003, str. 102

sebe a ministerstvo vnitra a propagandy pro ostatní členy NSDAP. Tyto požadavky však Hindenburg odmítl a kancléřem nadále zůstal Franz von Papen. Nové volby se konaly jen o několik měsíců později v listopadu, v nichž NSDAP ztratila okolo dvou milionů hlasů. Nový kancléř Kurt von Schleicher nebyl schopen na svou stranu získat NSDAP, a koliv se zrovna nacházela ve vnitřní krizi. Od pádu Schleicherovy vlády a získání křesla říšského kancléře dle vůle Adolfa Hitlera už jen lednová schůzka s Papenem, která vedla k dohodě na společné koalici. Hindenburg jmenoval Hitlera kancléřem 30. ledna 1933, což bývá považováno za počátek totalitárního režimu v Německu. Hitler byl rozhodnut prosadit nové volby, které skutečně podle jeho předpokladů vynesly NSDAP nadpoloviční většinu. „V zájmu historické pravdivosti je nutno zdůraznit, že celé Německo tak říkajíc vpadlo, o čemž bylo jasné vyhlášeno, že vítězství vlády národního sjednocení znamená konec parlamentního systému a fakticky začátek pravicové diktatury.”²⁹

Uvedený vývoj nástupu nacistů k moci jasně demonstruje, že prostředím, politická nálada ve společnosti, nastavení pravomocí nejvyšších představitelů státu a hospodářské podmínky předstávají vedle volebních dalších ústředních motivů, které jsou pro vznik politické odpovědnosti, tak jak ji chápe Jaspers, nesmírně podstatné.

4. Kolektivní vina

Kolektivní vina je předpokladem, že příslušník určitého státu, organizace, strany či skupiny³⁰ je odpovědný za následky, které vznikají z jejich jednání. Tato vina bývá uplatňována ve válce, bezprostředně po ní i v jednotlivých konfliktech. Odpovědnost za tyto činy, ve smyslu politickém a kriminálním, je odstupňována podle úrovně režimu.³¹ Když časopis *The New Yorker* v roce 1963 publikoval sérii článků politické filosofky a publicistky s německo-židovskými kořeny Hannah Arendtové o soudním procesu s Adolfem Eichmannem, zvedla se mezi židovskou komunitou obrovská vlna nevole. Vlivné židovské organizace v Evropě, Izraeli i Spojených státech amerických jí za myšlenky obsažené v

²⁹ Radim Kapavík. Převzetí moci nacisty v Německu (1930-1934). *Válka*. [online]. 12.10.2004 [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: http://www.valka.cz/clanek_10791.html

³⁰ JASPERS, Karl. *Otázka viny: přispěvek k německé otázce*. Vyd. 2., V nakl. Academia 1. Předkládá Jiří Navrátil. Praha: Academia, 2006, str. 37

³¹ Ibid., str. 41

jednotlivých reportážích doslova vyhlásily válku.³² Kontroverzní dílo o procesu s jedním z hlavních představitelů takzvané konečné otázky *Eichmann v Jeruzalém : zpráva o banalitě zla* obsahuje celkem tři davy, pro její výpověď vyvolala takové pobouření. Jednalo se o vykreslený portrét Adolfa Eichmanna, kterého Arendtová popisuje jako jakousi karikaturu své doby a politického režimu, nikoli jako psychopata, vraha a člověka patologicky nenávidícího Židy. Arendtová dále obvinila vedení židovských komunit za kolaboraci s nacisty při řešení židovské otázky, aby svou verzi udržela, „překroutila mnohá fakta, vytrhla je z kontextu a zamířila podstatné skutečnosti.“³³ Nakonec Arendtová posuzuje a také kritizuje způsob vedení samotného procesu.

Arendtová se zde zároveň zamýšlí nad pojetím kolektivní viny a nevin. Osmnáct let od skončení druhé světové války píše: „Mnozí lidé by dnes souhlasili, že neexistuje nic takového jako kolektivní vina – stejně jako kolektivní nevina – a že kdyby tomu tak bylo, žádná jednotlivá osoba by nemohla být shledána vinnou i nevinou.“³⁴ K tomu Arendtová dodává, že to ovšem neznamená popírat existenci politické odpovědnosti, kterou si s sebou nese každý národ. Tuto odpovědnost za činy svých předchůdců přebírá každá vláda.

Přesto pokud se zaměříme na politický diskurz v dnešní společnosti, stále v ní dennodenně objevíme pokusy obvinit celé kolektivy. Opakovaný nedávný pokus o takové obvinění³⁵ po šokujícím teroristickém útoku v Paříži na redakci satirického časopisu *Charlie Hebdo* nepochybně zažila muslimská komunita.³⁶

Karl Jaspers vnímá politickou vinu jako vinu kolektivní. Této vině podléhají všichni bez ohledu na míru apolitičnosti, kterou si v sobě přestupují. Odpovědnost se na ni vztahuje i proto, že

³² PALOUŠ Martin., Doslov. In: ARENDT, Hannah. *Eichmann v Jeruzalém : zpráva a banalita zla*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1995, str. 372

³³ Ibid., str. 374

³⁴ ARENDT, Hannah. *Eichmann v Jeruzalém : zpráva a banalita zla*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1995, str. 371

³⁵ Národní organizace proti islamofobii (Francie), která monitoruje útoky proti vyznavačům islámu, zveřejnila statistiku za první dva týdny v roce 2015, jež je téměř shodná jako za rok 2014. nre. Hanobení měšit a urážky. Islamofobie ve Francii roste. *česká televize: T24*. [online]. 23.1.2015 [cit. 2015-03-21]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/299237-hanobeni-mesit-a-urazky-islamofobie-ve-francii-roste/>

³⁶ K otázce odpovědnosti Muslimů za radikální odnože islámu se vyjádřil také mediální magnát Rupert Murdoch. Na svém twitterovém účtu zdůrazňuje, že dokud Muslimové neznají džihádisty projevující se jako rakovina islámu, ponесou za ni odpovědnost. Rupert Murdoch. In: *Twitter* [online]. [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <https://twitter.com/rupertmurdoch/status/553734788881076225>

jejich život je umožněn státním řádem.³⁷ Příkladem nástroje kolektivní viny mohou být dva Benešovy dekrety z roku 1945 o konfiskaci majetku Němců, Maďarů, zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Tyto dekrety (a několik dalších) se po pádu komunistického režimu staly terčem kritiky a jedním z pravidelných témat předvolebních bojů. Odsuny Němců a konfiskace jejich majetku ale není jen součástí historie českého státu. Podobně jako u nás i v Polsku měl proces vysídlování svou divokou a organizovanou část. Historik a bývalý poradce někdejšího polského premiéra Donalda Tuska Piotr M. Majewski mluví o tom, že ačkoliv vysídlení Němců Poláky stále zajímá, nepředstavuje nadále téma, kterým se vyhrávají volby.³⁸

4.1 Kolektivní odpovědnost Leszka Kołakowskiho

K tématu kolektivní viny, respektive kolektivní odpovědnosti, se ve svém souboru *Malé úvahy o velkých v cech* vyjadřuje i polsko-britský filosof a historik Leszek Kołakowski. Kołakowski se zamýšlí nad kolektivní odpovědností o prvotním hříchu, který tená m přibližuje pomocí dvou přístupů. Některé proudy kolektivní teologie prohlašují, že lidé nezdělali jen porušenou lidskou přirozenost, ale také faktickou morální vinu. Kołakowski zde míní, že pokud Bůh opravdu trestá lidi za hříchy, kterého se nedopustili, pak se skutečně jedná o kolektivní odpovědnost, jež „odporuje běžným představám spravedlnosti.“³⁹ Stejný přístup volí i kolektivní humanisté. Pokud však uení o prvotním hříchu pouze tvrdí, že „lidská přirozenost byla poskvrněna a tato pohana se stala údellem dalších generací,“⁴⁰ pak se o kolektivní odpovědnost nejedná. Kołakowski dodává, že uení římskokatolické církve na počátku druhého tisíciletí nemluví o dědičné vině, nýbrž jen o předpokladu, který k hříchu podněcuje. Odpovědní jsou lidé (potažmo vládci) tak pouze za vlastní činy.

V úvaze *O kolektivní odpovědnosti* si Kołakowski pokládá otázku, zda vůbec existuje situace, kdy lze hájit myšlenku kolektivní odpovědnosti, aniž by přitom sobě byla nespravedlivá. Tuto možnost

³⁷ JASPERS, Karl. *Otázka viny: pětá set let k naší mecké otázce*. Vyd. 2., V nakl. Academia 1. Překlad Jiří Navrátil. Praha: Academia, 2006, str. 66

³⁸ Ondřej Matoušek. Proč není v Polsku odsun Němců předvolební téma. *Pohled z venku*. [online]. 16.7.2013 [cit. 2015-03-21]. Dostupné z: <http://pohledzvenku.cz/spolecnost/186-proc-neni-v-polsku-odsun-nemcu-predvolebni-tema>

³⁹ KOŁAKOWSKI, Leszek. *Malé úvahy o velkých v cech*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004, str. 40

⁴⁰ Ibid., str. 40

nalézá v identifikaci s jednotlivými kolektivy - s národem, církví, různými institucemi, politickými i jinými organizacemi. Identifikaci skrze kolektiv vnímá jako prostředek k utváření vzájemných vazeb, které nejsou založeny pouze na „sou tu zisk a ztrát.“⁴¹ Příslušník takového kolektivu snadno získává pocit sounáležitosti v i vykonaným činům, přesto zde existuje určitá asymetrie, v nepříznivých situacích na rozdíl od těch pozitivnějších se ochota nést zodpovědnost rapidně snižuje.

Zásadní myšlenka, kterou Kořakowski v úvaze dále představuje, se týká národní spoluzodpovědnosti a zodpovědnosti jednotlivých náboženských kolektivů, za hrůznéiny, genocidu Židů, vyvraždění Indiánů, vykořisťování dětí ve viktoriánské době i náboženské pronásledování. Kořakowski píše, že nelze od jiných požadovat spoluvinu ani stud, ale od sebe samých něco takového vyžadovat můžeme a dokonce i musíme, a to pro dobro našeho duševního zdraví. Pokud příslušník takového kolektivu ví, že národ je duchovním a morálním celkem, který si zachovává svou historickou identitu, poté pro něj krom individuální odpovědnosti existuje také odpovědnost kolektivní, jež se dotýká národa jako historického celku. Tato odpovědnost však pochopitelně nemůže být odpovědností v právním slova smyslu.

4.2 Odpovědnost v dce podle Hannah Arendtové

V dalším ze svých děl *Právo totalitarismu* se Hannah Arendtová zabývá strukturou totalitního hnutí a zvláště pak jeho hybným momentem a silou,⁴² tedy v dci. Hannah Arendtová na základě jeho charakteristiky vytváří konstrukci, v níž úplná identifikace v dci s každým jmenovaným nižším funkcionářem vede k takové situaci, kdy nikdo další není zodpovědný za vlastní jednání ani není schopen objasnit důvody, které jej k takovému jednání vedly. Správná organizace hnutí umožňuje v dci přijmout totální zodpovědnost za všechny zločiny spáchané elitními útvary a zároveň vznášet nárok na bezúhonnost stoupenců z ad sympatizantů.⁴³ Totální zodpovědnost představuje nejdůležitější organizační aspekt tzv. v dčovského principu. V dci je

⁴¹ Ibid., str. 41

⁴² ARENDT, Hannah. *Právo totalitarismu I-III*. 2. vyd. Příklad Jana Fraňková. Praha: OIKOYMENH, 2013, str. 513

⁴³ K tomu Hannah Arendtová dodává, že to byl Hitler sám, nikoli Himmler, Bormann nebo Goebbels, kdo vždy spustil opravdu „radikální“ opatření, která svou radikálností přesahovala návrhy jeho bezprostředního okolí. ARENDT, Hannah. *Právo totalitarismu I-III*. 2. vyd. Příklad Jana Fraňková. Praha: OIKOYMENH, 2013, str. 515 a 516

pro hnutí nepostradatelný, jakmile se v dce jednou zmocní své funkce a celá organizace se s ním absolutně identifikuje, je jeho sesazení nemožné. P ípuštění omylu v uskute n ných ínech by znamenalo zkázu všech, kte í jsou s hnutím spojeni.⁴⁴

Celý konstrukt tak osv tluje nap íklad postoje a projevy n meckých nacistických funkcioná , kte í se odvolávali na pln ní rozkaz a povinností a odmítali p íjmout svou odpov dnost za vykonané íny, jak bylo zmín no výše. Norimberský proces a následné procesy s vále nými zajatci p ed norimberskými vojenskými tribunály však jasn dokládají, že nic jako absolutní neodpov dnost za vlastní jednání a absolutní zodpov dnost v dce neexistuje, alespo tedy v myšlení vít z druhé sv tové války, a domnívám se, že i moderní demokratické spole nosti, hlásící se k lidským práv m, nemohou p ístupovat k hr zám, jaké p ínesl nacistický í stalinistický režim, genocidy Armén , obyvatel Rwandy nebo bývalé Jugoslávie, jinak, než odsouzením takových ín a jejich vykonavatel .

Odmítnutí odpov dnosti za vykonané íny lí í také Robert Merle ve své knize *Smrt je mým emeslem*. Robert Lang, úst ední postava knihy a velitel koncentra ního tábora, je velmi zasažen sebevraždou íšského velitele SS Heinricha Himmlera, ten m l totiž p evzít veškerou odpov dnost za vydané rozkazy. Tímto ínem ji však nechal ulp t na svých pod ízených.

eský právní ád nabízí možnost vyvin ní z odpov dnosti za pln ní závazného rozkazu. „Pln ní povinností vyplývající ze zákona, z rozhodnutí soudu nebo jiného státního orgánu, pln ní pracovních povinností nem že být trestným ínem, i když má zdánliv znaky skutkové podstaty trestného ínu.”⁴⁵ Nicmén podle §24 odst. 3 zákona . 220/1999 Sb., o pr b hu základní nebo náhradní služby a vojenských cvi ení, je však voják povinen odep ít spln ní rozkazu nad ízeného, pokud by jeho spln ním spáchal trestný ín.

5. Vina a odpov dnost

Karl Jaspers ve svém díle *O vin* prakticky nerozlišuje mezi pojmy vina a odpov dnost. Naopak je používá tém jako synonyma. P íkladem m že být jeho pojetí již zmín né kolektivní viny národa, která s výjimkou politické odpov dnosti⁴⁶ neexistuje ani jako kriminální, morální í metafyzická vina. Václav Nmec však ve svém souboru filosofických glos k eské politice

⁴⁴ Ibid., str. 530

⁴⁵ JELÍNEK, Ji í. *Trestní právo hmotné: obecná ást, zvláštní ást*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 279

⁴⁶ JASPERS, Karl. *Otázka viny: p ísp vek k n mecké otázce*. Vyd. 2., V nakl. Academia 1. P eklad Ji í Navrátil. Praha: Academia, 2006, str. 40

Apoštol svobody a dotrná monstra připomíná, že Jaspers ve svém pojednání *Svoboda a znovusjednocení* z roku 1960 tyto pojmy již naopak odděluje: „Po zločiném bezpráví spočívajícím po vyvolání této světové katastrofy, jíž jsme ... neelili ze všech svých sil, nejsme my, kteří jsme nečinili nic zlého v součinnosti s hitlerovským státem a snad jsme sami patřili k pronásledovaným, morálně vinni, musíme ale nést politickou odpovědnost. Odpovědnost není vina. Nesení důsledků není trest.”⁴⁷

Slovník spisovné češtiny stejně jako *Slovník spisovného jazyka českého* vysvětlují pojem viny jako odpovědnost za něco zlého, nepřijemného i nepřekonatelného.⁴⁸ Jazykový výklad tak neposkytuje jiný náhled na vinu a odpovědnost, než ten Jaspers v roce 1946. Stejně je tomu i v trestním právu, kdy pojmem vina je v trestním řízení označována trestní odpovědnost.⁴⁹ Vina zde není jen synonymem pro zavinění trestného činu, nýbrž celým souhrnem podmínek potřebných k tomu, aby bylo možno mluvit o trestném činu.

Odpovědnost za spáchané činy však nemusí nést ten, kdo je jejich autorem. Příkladem může být neodpovědnost českého prezidenta za všechna nařízení a opatření podle článku 50 Výmarské ústavy i českého prezidenta podle článku 54 odstavce 3 Ústavy České republiky.

Vinu a odpovědnost rozebírá v nálezu Dreithaler také Ústavní soud, který se ve svém rozboru snaží prokázat, že napadený dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondůch národní obnovy, neobsahuje presumpci viny Němců, potažmo také maršálských osob, nýbrž presumpci odpovědnosti, která zjevně směřuje za hranice viny. Za určitý prvek odpovědnosti vnímá Ústavní soud v domě jednotlivce, jeho sociální a hodnotová rozhodnutí, která nemůže převzít ani společnost nebo samotné dějiny. Nález odkazuje na myšlenku Karla Jasperse, když připomíná: „K osudu každého člověka náleží, že je zapáčen do mocenských poměrů a z této jeho pozice vyplývá jeho odpovědnost zasazovat se o moc, která uskutečňuje lidská práva.”

⁴⁷ JASPERS, Karl. *Freiheit und Wiedervereinigung*. München: R. Piper, 1960. In: NEMEC, Václav. *Apoštol svobody a dotrná monstra: filosofické glosy k české politice*. Vyd. 1. Praha: Herrmann & synové, 2007, str. 78

⁴⁸ Oba slovníky lze nalézt také na stránkách Internetové jazykové příručky. Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR, v. v. i.. Vina. *Internetová jazyková příručka*. [online]. © 2008–2015 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=vina&Hledej=Hledej>

⁴⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, str. 223

Odlišnosti pojmů vina a odpovědnost stejně jako pozadí Jaspers vnímají již zmínění Hannah Arendtová a Leszek Kołakowski.

6. Kdy už lze hovořit o vině ?

Pokud mluvíme o politické vině, nelze se vyhnout otázce, jaké činy tuto vinu zakládají. Karl Jaspers je zmiňuje v takové souvislosti, v jejímž důsledku musí jedinec nést následky jednání svého státu,⁵⁰ respektive jeho nejvyšších představitelů. Mezi tyto následky patří jak podíl na nápravě, tak povinnost snášet bez výhrady vše, k čemu povedou rozhodnutí a jednání vítězů. Základní vinou pro něj ovšem nejsou hrubé činy jako zločiny proti míru, lidskosti, válečné zločiny či zločiny agrese,⁵¹ ale samotné zanedbání spolupráce na strukturování mocenských poměrů, které uskutečňují právo a zvláště pak práva lidská. Moc, která sama sebe neomezuje, je pro něj násilím a terorem, jež vede ke smrti i zničení duše.⁵²

6.1 Nechuť k politice a odcizení

Odcizení, nechuť i dokonce odpor k politice předstávají dnes naprosto běžný jev. Když v roce 2009 Václav Havel přebíral Cenu 1. června za prosazování demokracie i obhajobu lidských práv a svobod v médiích, okomentoval ve svém projevu ve spojitosti s vrháním vajících na představitelů SSD mimo jiné i zhrubnutí poměrů v politice. Havel se obával, že přesně to může nakonec vést k odcizení mezi společností a politikou.⁵³ Jaspers odcizení od politiky popisuje jako nepřítomnost v domácí společnosti. Hovoří o tomto stavu jen politicky nepřehnaně a jedná ve slepé poslušnosti.⁵⁴

⁵⁰ JASPERS, Karl. *Otázka viny: pět set let k naší mecké otázce*. Vyd. 2., V nakl. Academia 1. Předkládá Jiří Navrátil. Praha: Academia, 2006, str. 25

⁵¹ Karl Jaspers pochopitelně zločiny agrese uvádět ani nemohl, přesto tím, že jsou od roku 2009 definovány (nikoli však pro neúčinnost stíhání) Mezinárodním trestním soudem hned vedle genocidy a dalších zločinů, analogicky mu vyplývá, že i tento typ činu by s největší pravděpodobností Jaspers sám do uvedeného výčtu zahrnul.

⁵² Z mnohých poznatků zvláště pak v místech, kde Jaspers rozebírá metafyzickou vinu, by tená snadno odvodil Jaspersovo náboženské smýšlení, ovšem Ladislav Hejdiánek k tomuto dodává: „O kreslanost jeho myšlení jsou však vedeny spory, zejména pro rezolutní Jaspersovo odmítnutí myšlenky zjevení.”

HEJDÁNEK Ladislav. *Karl Jaspers: 23.2.1883-26.2.1969*. In: JASPERS, Karl. *Otázka viny: pět set let k naší mecké otázce*. Vyd. 2., V nakl. Academia 1. Předkládá Jiří Navrátil. Praha: Academia, 2006

⁵³ TK, Lidovky.cz. Zhrubnutí politiky může vést k odcizení společnosti, řekl Havel. *Lidovky.cz*. [online]. 01.06.2009 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/zhrubnuti-politiky-muze-vest-k-odcizeni-spolecnosti-rekl-havel-p8m-/zpravy-domov.aspx?c=A090601_084408_ln_domov_mtr

⁵⁴ JASPERS, Karl. *Otázka viny: pět set let k naší mecké otázce*. Vyd. 2., V nakl. Academia 1. Předkládá Jiří Navrátil. Praha: Academia, 2006, str. 29

Ještě o několik let dříve v roce 2002 přišel Jiří Pehe o skutečném vítězi voleb - nevolil, který v tehdejších sněmovních volbách získal 42 %. „Voličská neústast je tedy v našem případě nejen obecným, ale docela konkrétním nebezpečím pro demokracii.”⁵⁵ Pehe komentuje situaci, v níž vedle skupiny nevolil mohla slavit také Komunistická strana Čech a Moravy, která se s 18,51 % umístila na 3. místě .

V jiném ze svých článků *Vytunelovaná demokracie* rozebírá Pehe postoj Čechů k politice. V druhé polovině 90. let bylo s politikou nespokojeno celkem 59 % občanů . Pehe se domnívá, že bez dialogu mezi politiky a společností je v nebezpečí nejenom koncept demokracie, ale i sami politici, kteří jí nejsou schopni naplnit.⁵⁶

Dnes můžeme sledovat vývoj od konce roku 1989 až po současnost sledovat na relativně vysokých preferencích hnutí ANO 2011,⁵⁷ pokračováním výsledků hnutí Úsvit v předchozích volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013. Je jisté, že na místě ptát se, zda zanedbáním strukturování mocenských poměrů není umožněno vládě bez lustrace osvědčení, tak jak tomu bylo v případě Andreje Babiše,⁵⁸ předsedy hnutí ANO, nebo zda tímto zanedbáním není také stet zájem , v němž se nepochybně jako vlastník části českého mediálního trhu nachází.⁵⁹ V této souvislosti však nejde zmínit samotné mínění občanů , kteří (by se

⁵⁵ Článek vyšel také v Hospodářských novinách. Jiří Pehe. Vítězem voleb byla apatie. *Pehe.cz*. [online]. 19.6.2002 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.pehe.cz/clanky/2002/vitezem-voleb-byla-apatie>

⁵⁶ PEHE, Jiří. *Vytunelovaná demokracie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2002, str. 164

⁵⁷ kat. Sociální demokraté nadále stahují náskok vedoucího hnutí ANO. T24. *česká televize*. [online]. 01.03.2015 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/302813-socialni-demokrate-nadale-stahuji-naskok-vedouciho-hnuti-ano/>

⁵⁸ Vláda ČSSD, ANO a KDU- ČSL s úctou od 1. ledna 2015 schválila zákon, který nevyžaduje lustrace osvědčení členů vlády. Nedodané lustrace osvědčení vybírám z dlouho diskutované snahy o vyrovnání se s komunistickou minulostí. TK, *Lidovky.cz*. Lex Babiš. Lustrace zákon už nedosáhne na ministry a náměstky. *Lidovky.cz*. [online]. 28.12.2014 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/lustracni-zakon-nedosahne-na-ministry-ani-jejich-namestky-pnu-/zpravy-domov.aspx?c=A141228_194913_in_domov_ele

⁵⁹ Zvláště palčivým problémem se tento stet jeví v současné době (pozn. jaro 2015), kdy hnutí ANO uvažuje o snížení koncesionářských poplatků pro českou televizi. Ve stejné době přichází společnost Agrofert, jejímž majitelem je také Andrej Babiš, s oficiální stížností Rad České televize kvůli tyčím reportážím odvysílaným v pořadu Reportéři. K tomu Babiš dodává: „To, že jsou tam někdy manipulované reportáže, snad ví každý.“ Při posuzování tohoto tématu je vždy však dobré mít na paměti, že jednotlivá média (a ve veřejnoprávní i soukromoprávní) čerpají ze společných zdrojů - jako je například TK, agentura Reuters i jiná zahraniční média, stejně jako například TK v určitých případech čerpá z informací obsažených v českých i zahraničních médiích. Konečné rozhodnutí ohledně publikace jakékoli informace je však pochopitelně na rozhodnutí jednotlivých redakcí. TK. Babiš: česká televize někdy manipuluje, Agrofert má právo si stet žovat. *E15.cz*. [online]. 17.3.2015 [cit. 2015-03-31]. Dostupné

jednalo o pouhý vzorek) v šetření probíhajícími mezi 19. a 25. lednem roku 2015 vyjádili spokojenost s výsledky práce Andreje Babiše jako ministra financí. V průzkumu se dokonce umístil jako první, následoval ho premiér Bohuslav Sobotka a ministr vnitra Milan Chovanec. Naopak nejvíce nespokojených bylo s prezidentem Milošem Zemanem.⁶⁰

z:<http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/babis-ceska-televize-nekdy-manipuluje-agrofert-ma-pravo-si-stezovat-1172450>

⁶⁰ Filip Nachtmann. Nejlépe pracuje Babiš, myslí si 75 procent lidí. *Echo24.cz*. [online]. 9.2.2015 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z:<http://echo24.cz/a/wdtkd/nejlepe-pracuje-babis-mysli-si-75-procent-lidi>

7. Vybrané kapitoly českých a československých dějin s ohledem na volby a politickou vinu a slovenské referendum o rodině

Novodobé dějiny českých zemí obsahují několik událostí, které si v sobě nesou prvky politické - kolektivní viny. K těm nejznámějším nepochybně patří následky atentátu na Heydricha a již zmíněné odsuny Němců po válce. V této kapitole se také zamůžeme na prezidentskou volbu a slovenské referendum o rodině.

7.2 Atentát na Heydricha a vypálení Lidic a Ležák

Reinhard Heydrich, ten nejvýše postavený muž SS a jeden z hlavních organizátorů holokaustu - respektive šoy, se v září 1941 stal zastupujícím říšským protektorem v Čechách a na Moravě. Téměř okamžitě zavádí na území Protektorátu stanné právo, začíná zatýkání a popravování. Heydrich mluví o Praze jako o meckém městě, taktéž se nechává vyfotit se svatováclavskou korunou. Ve stejné době se v Anglii ještě odbojáři Jozef Gabčík a Jan Kubiš připravují na Operaci Anthropoid, jejímž cílem bude zabití samotného Adolfa Hitlera a tisíce mrtvých. Gabčík s Kubišem se na území Čech dostali pomocí parašutistického výsadku v prosinci roku 1941. Následující měsíce ubíhají pro Kubiše s Gabčíkem v relativně klidném duchu, postupem času však začíná být okolí jasné, jaký je jejich hlavní úkol. Oba výsadkáři se zajímají především o osobu Reinharda Heydricha, jeho zvyky, zejména cestu na Pražský hrad. Na počátku května 1942 vysílá sokolský odboj varovnou depeši: „Tento atentát by asi nikým nepříjemně nepřekvapil spojenců a pro náš národ by měl nedozírné důsledky.”⁶¹

Přes mnohá varování nakonec k atentátu 27. května 1942 přece jen došlo a navzdory veškeré lékařské péči Reinhard Heydrich na následky zranění 4. června 1942 zemřel.⁶² Jen do konce května bylo popraveno přes tisíc lidí, často celé rodiny, a to za pouhé schvalování atentátu. Mnoho dalších bylo na smrt posláno v takzvaných trestních transportech. Odměna za dopadení výsadkářů činila astronomických deset milionů korun. Gabčík s Kubišem a pět dalších bylo

⁶¹ KOSATÍK, Pavel. *České okamžiky*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2011, str. 181

⁶² Tématu atentátu na Heydricha se věnuje také polský novinář a spisovatel Mariusz Szczygieł. Scéna z jedné pražské hospody, v níž glosuje postoj některých Čechů k tomuto činu, patří dle mého názoru k jedním z nejzajímavějších, které jeho díla obsahují. Více: SZCZYGIEŁ, Mariusz. *Ud lej si ráj*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2011, str. 68

nakonec prozrazeno jedním z výsadkářů, Karlem Burdou, všech sedm nakonec zemřelo v Pravoslavném chrámu svatých Cyrila a Metoděje v Praze.

Mezi dalšími oběťmi atentátu patřily také vyhlazení obcí Lidice a Ležáky, Lidice tento osud potkal náhodou, založenou na mylné informaci a zfalšování dokladů. Muži byli na místě popraveni, ženy poslány do koncentračních táborů a většina z nich usmrcena pomocí plynu. Celkem zahynulo 340 lidických obyvatel. Vyhlazení Ležáků přežily pouze dvě sestry, Jarmila a Marie Šulíkové, které byly poslány na péči do výchovy. Muži i ženy byli zastřeleni v místě pardubického zámku, většina z nich stejně jako v případě těchto lidických byla poslána do plynu. Osud ležáckých obyvatel zpečetila především spolupráce mezi generálem Burešem, rodinou Švandových a Šulíkových a skupinou Silver A. Jiří Potěek, radista Silver A, po nějaký čas využíval prostor mlýnu, odkud vysílal a udržoval spojení s Londýnem.

Mnoho lidí po atentátu pochybovalo, zda množství represí, které se na ně sneslo, za to opravdu stálo. Jedním z argumentů, který atentát obhajuje, je přesvědčení o uznání nezávislosti Československa v jeho přírodních hranicích.

7.2 Odsuny Němců po válce

Vysídlení německého obyvatelstva proběhlo po válce téměř okamžitě. Od poloviny května až do září 1945 došlo k takzvanému divokému odsunu, na něj pak navázal odsun organizovaný.

Týdeník *Obzory* o odsunu začal psát poté, co se objevily mnohé ostré reakce a kritika na jeho realizaci v zahraničních médiích: „My Američané jsme šli do války, aby už nikde na světě nebyly ani Buchenwaldy, ani japonské mučírny. Nešli jsme do války proto, aby se našla spravedlivější cesta, ale ve spravedlivém hněvu, dělali nové Buchenwaldy.”⁶³ Tématu odsunu se také velmi intenzivně věnoval ve své sérii článků *Přicházím z periferie republiky* Michal Mareš, redaktor *Dnešku* a *Svobodných novin*. Jednotlivé články tématicky pojednávají nejen o odsunu Němců, ale i o „poválečném rabování, gestapáckých metodách novodobých národních správců a především velmi kriticky zhodnocují chování poválečné společnosti.”⁶⁴

⁶³ Redakční lánek. Námitky proti odsunu. *Obzory*. 1945, . 4, str. 52

⁶⁴ MAREŠ, Michal. *Přicházím z periferie republiky*. Vyd. 1. Editor Michal Jareš. Praha: Academia, 2009, 588 stran

Jak již bylo řečeno, podmínky pro odsun z právního hlediska připravilo především několik „Benešových dekretů“⁶⁵ z května až října 1945. Tyto dekrety pojednávají postupně o neplatnosti některých majetkových-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot, o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku, o osídlení zemědělské půdy, o úpravě československého státního občanství, o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství, a o konfiskaci nepřátelského majetku a Fonduch národní obnovy, a to především v souvislosti s Němci a Maďary, potažmo také zrádci, kolaboranty a dalšími nepřáteli státu.⁶⁶

Tyto a další dekrety byly posléze roku 1946 schváleny Prozatímním Národním shromážděním, z dekretů se staly zákony, z těchto ústavních analogicky zákony ústavní. Přesto Ústavní soud rozhodl v březnu 1995 návrh na zrušení dekretu č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fonduch národní obnovy. Ústavní soud se v tomto nálezu (5/1995 Sb.) nazývaném také kauza Dreithaler zabývá legalitou a posléze také legitimitou dekretu č. 108/1945. Ústavní soud zde postupně odpovídá na výtky Rudolfa Dreithalera ohledně nemožnosti Edvarda Beneše vydávat dekrety, a to ani jako prezident, ani soukromá osoba, za kterou Dreithaler Beneše kvůli jeho abdikaci z pozátního října 1938 považoval. Ústavní soud postupně argumentuje historickými událostmi, jednotlivými prohlášeními exilové vlády, dalšími dekrety i hodnotovým rámcem, a to vždy ve prospěch „náhradního zákonodárního procesu“ exilové vlády, popřípadě exilové vlády, jako takové. Ústavní soud na několika dekretech - jmenovitě se jedná o dekret č. 2/1940, č. 11/1944, o obnovení ústavního pořádku a dekret č. 22/1945, o vyhlášení právních předpisů vydaných mimo území republiky československé - a zřízení ústředního Věstníku československého poukazuje na tendenci exilové vlády k navrácení se ke klasickému zákonodárnímu procesu a zachování právní kontinuity, kterou posléze využívá jako obhajobu vydaných dekretů. O nich mimo jiné Ústavní soud píše jako o výrazu legální československé zákonodární moci. V druhé polovině nálezu zkoumá Ústavní soud otázku, zda konfiskace majetku odpovídala

⁶⁵ Pro historickou přesnost a zvláště kvůli situaci, která po některých dekretech nastala, je jistě na místě připomenout, že ačkoli Edvard Beneš dekrety z období května až raného podzimu parafoval, nesou především jeho jméno nikoli však autorství. T24. Benešovy dekrety. *česká televize: T24*. [online]. 19.1.2011 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/historie-cs/112973-benesovy-dekrety/>

⁶⁶ Jedná se o tyto dekrety (po adě je zachováno, pro přehlednost došlo ke zkrácení): 5/1945 Sb., 12/1945 Sb., 28/1945 Sb., 33/1945 Sb., 71/1945 Sb., 108/1945 Sb.

sledovanému cíli - tedy vybudování demokratického právního státu. Ústavní soud jako urující hledisko pro konfiskaci nepřátelského majetku vnímá iinnosti proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokracii, republikánské formě, bezpečnosti a obraně československa. Konfiskaci poté obhajuje na základě historického kontextu a mezinárodního konsenzu založeném Postupimskou dohodou.

7.2.1 Kritika nálezu

Tento nálezn byl pro své až politicko-filosofické pojetí nkolikrát kritizován. Zdeněk Kühn, soudce Nejvyššího správního soudu, se například opel do snahy Ústavního soudu o piznání legitimacy tohoto typu dekretů: „Tíha, kterou si ÚS v kauze Dreithaler naložil, je téměř neúnosná – pokus ukázat, že dekrety prezidenta republiky vztahující se k českým Nmc m byly nejen legální, ale i legitimní, by se dobe vyjímaly ve filosofické studii, jako soudcovský výklad ústavy však podle mne selhává.“⁶⁷ K názoru Zdeka Kühna se přikláním. Nevnímám takový problém v rámci uznání legality, by i zde je argumentace z právního hlediska spíše na hraně. Nicméně rozumím snaze Ústavního soudu o vyjádření postoje v i dob nesvobody a nemožnosti v takové dob postupovat klasickou cestou - tedy podle platných předpisů. Na nálezn Ústavního soudu v otázce legality pohlížím jako na relativně pochopitelné politické vyjádření. V otázce legitimacy jsem však měla pocit, že Ústavní soud až zbytečně tlačí na pilu a snaží se ji nalézt kdekoli, kde je to jen možné.

Ústavní soud se také vyjadřuje k odpovědnosti osob. Zvláště v této části je patrné jeho filosofické uchopení otázky viny německého národa. Ústavní soud zde jasně říká, že dekret č. 108/1945 Sb. je založen na presumpci odpovědnosti, která smůje dále než presumpce viny. „Pro vymezení kategorie odpovědnosti je urující v domění, že jednotlivec sám je odpověden za své životní postoje, za svá sociální a hodnotová rozhodnutí a že nikdo nemůže za něj tuto odpovědnost převzít, ani sama společnost i d jiny.“⁶⁸ Ústavní soud prosazuje myšlenku viny

⁶⁷ Zdeněk Kühn. Oponentský posudek DP: Vladimír Čermák jako filosof a soudce (autor – Jiří Baroš). *is.muni.cz*. [online]. 12.5.2008 [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/61269/pravf_m/Baros_posudek_DP.txt

⁶⁸ Nálezn Ústavního soudu české republiky ve věci návrhu na zrušení §6, 11, §12 odst. 3, §18 odst. 1 písm. a), c) a §18a písm. a), b) zákona české národní rady č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství české republiky, ve znění zákona č. 272/1993 Sb., publikován v částce 64/1994 Sb.

n meckého národa jako celku za všechny spáchané zloiny bhem nacistické nadvlády. Hodnocení národa jako celku dle mého názoru Ústavnímu soudu nep ísluší, taktéž si myslím, že hnát celý národ k odpov dnosti není od tohoto typu orgánu p íliš rozumné, stejn jako posuzovat rezignaci v í boji proti totalitnímu režimu.

V n kolika dalších odstavcích Ústavní soud p ipomíná, že a koli konfiska ní dekrety stojí na myšlence presumpce odpov dnosti n meckého národa, vždy hraje rozhodující roli odpov dnost individuální. Tuto presumpci odpov dnosti vnímám jako nástroj povále né doby a pot ebu vyrovnat se s prožitými skute nostmi. Rozhodn bychom však nem li jakýmkoli zp sobem rezignovat na presumpci nevin, o které se jist Ústavní soud zmínit mohl.

7.3 Prezidentská volba a „p ešlapy a pády” Miloše Zemana

Podkapitolu o Miloši Zemanovi bych ráda otev ela otázkou: „Cítíte se odpov dní za iny Miloše Zemana?” Reakce, které se mi dostaly, zn ly v tšinou následovn - Ne. Rozhodn ne. Ur it ne. Miloš Zeman byl do funkce prezidenta zvolen ve volbách v roce 2013. Díky 54,8 % hlas z vít zil ve druhém kole nad Karlem Schwarzenbergem. Od té chvíle plní stránky novin tém každý týden, ne-li každý den. Jeho projevy a iny se pochopiteln nedají srovnat s hr zami druhé sv tové války, p esto mohou vnímání ech jinými národy poškodit. Jedná se nap íklad o avizovanou cestu do Moskvy k výro í konce druhé sv tové války, kdy se Miloš Zeman p ipojí k takovým osobám jakými jsou Vladimir Putin í Kim ōng-un. A koli se díky tlaku ve ejnosti Miloš Zeman nezú astní vojenské p ehlídky, která je v dob boj na Ukrajin vnímána západním sv tem jako velmi kontroverzní, d ležitá zahrani ní média o tomto p vodním plánu své tená e již informovala. I p esto, že takový tená zachytí informaci, která tento zám r pop e, jen t žko si m že o p edstaviteli eské republiky za existence dalších zpráv typu *Czech president 'bans US ambassador from Prague Castle' over Russia visit*⁶⁹ vytvá et dobrý obraz, alespo co se tý e diplomatického zastupování státu.

Osobn se nedomnívám, že by bylo dobré si n jakým zp sobem proti sob popudit takové mocnosti, jakými jsou Spojené státy americké. Rozhodn ne v dob ozbrojeného konfliktu odehrávajícího se v relativn blízké vzdálenosti. Stejn tak nepovažuji za rozumné stav t zemi,

⁶⁹ Reuters. Czech president 'bans US ambassador from Prague Castle' over Russia visit. *The Guardian*. [online]. 5.4.2015 [cit. 2015-04-14]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2015/apr/05/czech-president-bans-us-ambassador-prague-castle>

kteřá potla uje lidská práva, do role u itele stabilizace spole nosti. By by jist nebylo od v ci, kdyby se Miloš Zeman nau il spole nost stmelovat a nikoli rozd lovat, což je nepochybn ěn co, k emu bychom nem li být lhostejní. Rozložení spole nosti zevnit by pat ilo mezi to nejhorší, co by Miloš Zeman mohl této zemi p inést, a to rozhodn ěn ní málo. Jedním z argument ě, který se v diskusích jednotlivých zpravodajských server ě objevuje ve spojení s osobou Miloše Zemana pom ěrn ěasto, je eliminace zpráv pojednávajících o Miloši Zemanovi a tím i eliminace vlivu na spole nost ěi politiku. Nicmén ěna to by média pochopiteln ě nikdy nep istoupila. Miloš Zeman spolu se svým tiskovým mluv ěím Ji ěm Ov ěákem zvyšují ětenost jednotlivých p ěsp ěvk ě a s vyšší návšt ěvností se zvyšují ěi ceny pro reklamní pouta ěe, které dnes noviny žíví. Momentáln ěnejlepším zp sobem, jak bojovat proti poškozujícím výrok ěm, je dokázání jejich nepravdy. Dále m ěže být pro mnohé na míst ěur itý stupe ěignorace, média mohou využít prezentace opravdových diplomat ě, jako to ud lal ěasopis *Respekt* a do budoucna by odp ěrci nejen Miloše Zemana ale také ti, kterým záleží na ur ěitém vystupování m li p ěijít s kvalitní prezidentskou kampaní a dobrým kandidátem.

Co se tý ěe otázky politické viny za ěiny Miloše Zemana, zde se ptám, zde se má ob ěan, který Miloše Zemana nevolil a který proti ěn mu dokonce ěn jakým zp sobem vystoupil (prost ědnicetvím demonstrace, petice, písemného ěi mluveného projevu apod.), cítit vinný pop ěípad ěodpov dný za ěiny a slova, jež Miloš Zeman ud lal ěi vyslovil, navíc za situace, kdy podle Karla Jasperse jsme vinní ěi jen tehdy, pokud je nám státním ěádem umožn ěno žít, a tedy analogicky nám bez prezidenta nebo jeho zastoupení podle ělátku 66 Ústavy není znemožn ěno nežit? Domnívám se, že v takovém p ěípad ěby myšlenka politické viny neusp ěla, a to ani v p ěípad ě, kdyby již nadále nešlo jen o nediplomatická, zavád ějící, nepravdivá ěi ur ěžlivá vyjád ěení.

7.4 Slovenské referendum o rodin ě

Záv ěre nou podkapitolu bych ráda v novala slovenskému referendu o rodin ě. Nízka volební ú ěast byla nejednou za posledních pár let kritizována. Velmi dob ěe to bylo vid ět v roce 2014, kdy ěeská ěi Slovenská republika těm ěignorovaly volby do Evropského parlamentu. U slovenského referenda o rodin ětomu bylo podobn ě. 79 % volí ěnep ěišly položené otázky dostate ěn ěpal ěivě ěi d ěležitěe ěešení. Oproti jiným situacím ale byla nízká volební ú ěast médi ěi ve ějnost ě

oslavována jako ten nejlepší možný způsob projevu nesouhlasu. A koli je naprosto pochopitelné, proč se Slováci rozhodli v tomto případě takto postupovat, myslím, že bychom se před nízkou volební účastí měli mít na pozoru. Cílem by jistě neměla být stoprocentní účast, která, troufám si říct, by mohla politickému boji a demokracii jako takové spíše uškodit než napomoci. K tomu nás vedou především zkušenosti s absolutně neinformovanými voliči, kteří jsou schopni hodit svůj hlas straně podle toho, jak voličůn který jejich známý, podle plakátů i díky silnému vlivu, aniž by věděli nic bližšího o jeho politice nebo je zajímali jeho „přáci“. Nicméně by bylo dobré učit již mladé lidi na školách, že demokracie není zadarmo a pokud v ní chceme žít, to minimum, co pro ni můžeme udělat, je odpovědně volit.

Problém nízké účasti u nás tkví ve zklamáních, vnitrostranických bojích, korupci a skandálech, které přinesly jednotlivé strany, a už šlo o opoziční smlouvu mezi SSD a ODS, přebobení V cí ve stejných i relativně nedávný pád vlády spojený s úpadkem dříve nejsilnější pravicové strany. Dalším důležitým faktorem je také již zmíněný pocit odcizení, který nepochybně zahrál svou roli v předčasných volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013. Další postoj voličů vůči politikům, stranám a hnutím se tak dle mého názoru bude odvíjet především na základě činnosti hnutí ANO a Andreje Babiše zvláště, který má jako předseda hnutí v současné chvíli ty nejvyšší předpoklady pro sestavování příští vlády.

Nízká volební účast nahrává těm stranám s pevným voličským jádrem, což pochopitelně ne vždy může být pro demokracii to nejlepší. Karel Hvížďala, externí komentátor českého rozhlasu, v pořadu *Názory a argumenty* říká: „Nedvěra v politiku signalizuje nedvěru ve svobodu, liberální hodnoty a otevírá cestu k autoritářskému vládnutí. Pokud si naši politici včetně prezidenta nepřiznají odpovědnost za tento stav a nebudou ochotní se zbavit politických lobbistů, kteří je do korupční pasti nalákali, jejich strany budou dále marginalizovány a lidé k volbám budou chodit ještě méně.“⁷⁰

⁷⁰ Karel Hvížďala. Karel Hvížďala: Co signalizuje nízká volební účast?. *eský rozhlas: eský rozhlas Plus*. [online]. 20.10.2014 [cit. 2015-04-14]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/plus/nazory/_zprava/karel-hvizdala-co-signalizuje-nizka-volebni-ucast-1410689

8. Závěr: Jak by dnes uspěl Karl Jaspers

Na několika málo předchozích stránkách jsem se snažila vyložit dílo Karla Jaspersa a jeho vnímání politické viny v etnickém výkladu slov vina a odpovědnost, které Jaspers zaměňuje. Jádro celého díla tkví v poznání, že my jako jednotlivci jsme odpovědní za činy, které se staly nebo se teprve stanou.

Jak jsem se snažila ukázat, Jaspers má mnohdy problém s udržení jednotné a především přesné terminologie. Jeho myšlenka politické viny jako odpovědnosti za činy státníků, které si lidé sami zvolili, je jistě na místě, zvláště tomu bylo v době, kdy kniha poprvé vyšla, tato myšlenka zůstává stále aktuální. Přesto se nemohu ubránit pocitu, že některé konstrukce by byly v určitých případech jen těžko obhajitelné. Jedním z argumentů, které Jaspers na podporu politické viny uvádí, je zajištění bytí prostřednictvím státního řádu. Pokud však neexistuje možnost vycestování za hranice, svobodné volby a příležitost kandidovat, má se dotyčný cítit vinen, zvláště pak za situace, kdy dotyčnou extrémistickou vládu nevolil? Já si to nemyslím. Stejně tak se můžeme ptát v okamžiku, kdy je demokraticky zvolená vláda sesazena a zlikvidována skupinou nevolených osob, které se rozhodly pro nastolení jakéhokoli nedemokratického až nehumánního způsobu vlády. Pak jistě není možné, aby občané nesli politickou vinu za činy takové skupiny.

Jaspers vnímá politickou vinu jako vinu kolektivní. Dle mého názoru je stále všudypřítomná. Pokusy o obvinění kolektivů se objevují dennodenně a vytvářejí bariéru mezi jednotlivými skupinami, národy, etniky a věci. Negativní myšlení v kolektivech a jejich obviňování za činy jednotlivců mohou být vše, jen ne prospěšné. Nenávist k jednotlivým kolektivům může ve svém důsledku vést k ozbrojeným konfliktům, válce a teroristickým útokům.

Obecně lze říci, že dílo Karla Jaspersa jistě nepatří mezi předkonané, ale je nutné na něj nahlížet v kontextu doby, v němž vzniklo. Připomíná je dobré si uvědomit, jaké hrůzy napáchal hitlerovský režim a jakým způsobem se na Němce dívaly ostatní národy.

V ostatních kapitolách jsem se vnovala dalším aspektům při utváření politické viny. Vývoj v Německu před nastoupením Hitlera do funkce kancléře ukazuje, že nejen samotné aktivní a pasivní právo, ale také nepříznivé hospodářské podmínky a zneužívání pravomocí mohou snadno vést k nastolení totality. Celá Evropská unie dnes sleduje politický a hospodářský vývoj v Řecku, kde se k vládě dostala krajně levicová a nacionalistická Syriza, která volby vyhrála s

p íslibem pomoci nezam stnaným i bojem s korupcí.⁷¹ V pozici, v níž se ecko momentáln nachází, a v situaci, kdy uvažuje o získání vále ných reparací ze strany Německa, by asi nebylo s podivem, pokud by došlo k izolaci ecka v i ostatním stát m Evropské unie a naopak navázání spojení s Ruskou federací. Jedná se pochopiteln o dohady, ale jist bychom faktor špatných hospodá ských podmínek a národního pocitu k ivdy nem li opomíjet.

ást textu jsem v novala eským a eskoslovenským d jinám a také naší sou asné politice. Pozastavuji se p edevším nad výroky prezidenta Miloše Zemana a ú ast na vlád Andreje Babiše bez lustra ního osv d ení. Tento krok vnímám jako krok zpátky a zanedbání strukturování mocenských pom r . V okamžiku, kdy jsme ochotni zanev ít na vyrovnání se s komunistickou minulostí, je dobré si íct, kam až sahají naše hranice, co dokážeme tolerovat a co už nikoli.

⁷¹ Tea Parkanová, Ond ej Houska. ecká vláda na poslední chvíli dodala seznam reforem požadovaný eurozónou. *eský rozhlas*. [online]. 24.2.2015 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/ekonomikavevrobe/_zprava/recka-vlada-na-posledni-chvili-dodala-seznam-reforem-pozadovany-eurozonou-1459074

9. Zdroje

9.1 Literatura

AILSBY, Christopher. *T etí íše - den po dni*. 1. eské vyd. Praha: Naše vojsko, 2005, 189 s. ISBN 80-206-0752-8.

ARENDT, Hannah. *Eichmann v Jeruzalém : zpráva a banalita zla*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1995, 428 s. Souvislosti (Mladá fronta). ISBN 80-204-0549-6.

ARENDT, Hannah. *P vod totalitarismu I-III*. 2. vyd. P eklad Jana Fra ková. Praha: OIKOYMENH, 2013, 679 s. Knihovna novov ké tradice a sou asnosti. ISBN 978-80-7298-483-1.

JASPERS, Karl. *Otázka viny: p ísp vek k n mecké otázce*. Vyd. 2., V nakl. Academia 1. P eklad Ji í Navrátil. Praha: Academia, 2006, 143 s. Europa (Academia). ISBN 80-200-1455-1.

JELÍNEK, Ji í. *Trestní právo hmotné: obecná ást, zvláštní ást*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, 976 s. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-044-4.

JELÍNEK, Ji í. *Trestní zákoník a trestní ád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve v cech mládeže, zákon o trestní odpov dnosti právnických osob a ízení proti nim, advokátní tarif*. 5. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.11.2014. Praha: Leges, 2014, 1246 s. Glosátor. ISBN 9788075020499.

KLIMEK, Antonín. *30.1.1933 nástup Hitlera k moci: za átek konce eskoslovenska*. Vyd. 1. Praha: Havran, 2003, 197 s. Dny, které tvo íly eské d jiny. ISBN 80-86515-28-1.

KOŁAKOWSKI, Leszek. *Malé úvahy o velkých v cech*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004, 230 s. ISBN 80-200-0966-3.

KOSATÍK, Pavel. *eské okamžiky*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2011, 275 s. ISBN 978-80-7215-413-5.

MACHOVÁ, Zuzana. *Volební právo cizinc v komunálních volbách eské republiky a jeho využití*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2013, 152 s. ISBN 978-80-246-2342-9.

MAREŠ, Michal. *P icházím z periferie republiky*. Vyd. 1. Editor Michal Jareš. Praha: Academia, 2009, 588 s. Stíny. ISBN 978-80-200-1786-4.

N MEC, Václav. *Apoštol svobody a dot rná monstra: filosofické glosy k eské politice*. Vyd. 1. Praha: Herrmann & synové, 2007, 79 s. ISBN 978-80-87054-10-9.

PEHE, Ji í. *Vytunelovaná demokracie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2002, 334 s. ISBN 80-200-1001-7.

PROROK, Vladimír a Aleš LISA. *Politologie*. 2., rozš. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Benk, 2009, 223 s. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Benk). ISBN 978-80-7380-141-0.

SCHWAN, Gesine. *Zamýšlená vina: ničívá moc dvojí morálky*. V českém jazyce vyd. 1. Překlad Veronika Dudková. Praha: Prostor, 2004, 254 s. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-113-x.

SZCZYGIEL, Mariusz. *Ud lej si ráj*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2011, 221 s. ISBN 978-80-7363-343-1.

ŠTURMA, Pavel. *Casebook: výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, 209 s. Scripta iuridica. ISBN 978-80-87146-22-4.

VLÁEK, Eduard. *Dokumenty ke studiu moderních dějin státu a práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994, 382 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-0859-8.

9.2 Internetové zdroje

T24. Benešovy dekrety. Česká televize: T24. [online]. 19.1.2011 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/historie-cs/112973-benesovy-dekrety/>

TK. Babiš: Česká televize někdy manipuluje, Agrofert má právo si stěžovat. E15.cz. [online]. 17.3.2015 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/babis-ceska-televize-nekdy-manipuluje-agrofert-ma-pravo-si-stezovat-1172450>

TK, Lidovky.cz. Lex Babiš. Lustrace ní zákon už nedosáhne na ministry a náměstky. Lidovky.cz. [online]. 28.12.2014 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/lustracni-zakon-nedosahne-na-ministry-ani-jejich-namestky-pnu-/zpravy-domov.aspx?c=A141228_194913_ln_domov_ele

TK, Lidovky.cz. Zhrubnutí politiky může vést k odcizení společnosti, řekl Havel. Lidovky.cz. [online]. 01.06.2009 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/zhrubnuti-politiky-muze-vest-k-odcizeni-spolecnosti-rekl-havel-p8m-/zpravy-domov.aspx?c=A090601_084408_ln_domov_mtr

Filip Nachtmann. Nejlépe pracuje Babiš, myslí si 75 procent lidí. Echo24.cz. [online]. 9.2.2015 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z: <http://echo24.cz/a/wdtkd/nejlepe-pracuje-babis-mysli-si-75-procent-lidi>

Jiří Pehe. Vítězem voleb byla apatie. Pehe.cz. [online]. 19.6.2002 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z: <http://www.pehe.cz/clanky/2002/vitezem-voleb-byla-apatie>

Josef Kolina. Ministr dopravy není občan R. Lidovky.cz. [online]. 7.5.2009 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: http://byznys.lidovky.cz/ministr-dopravy-neni-obcan-cr-d2k-/statni-pokladna.aspx?c=A090507_095403_ln_domov_pks

JUDr. Jan Kudrna, Ph.D. Co když vláda skončí ve vazbách?. *jankudrna.blog.ihned.cz*. [online]. 13.6.2013 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z:<http://jankudrna.blog.ihned.cz/c1-60062550-co-kdyz-vlada-skonci-ve-vazbe>

Karel Hvíždala. Karel Hvíždala: Co signalizuje nízká volební účast?. *eský rozhlas: eský rozhlas Plus*. [online]. 20.10.2014 [cit. 2015-04-14]. Dostupné

kat. Sociální demokraté nadále stahují náskok vedoucího hnutí ANO. T24. *eská televize*. [online]. 01.03.2015 [cit. 2015-03-30]. Dostupné z:
<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/302813-socialni-demokrate-nadale-stahuji-naskok-vedouciho-hnuti-ano/>

nre. Hanobení mešit a urážky. Islamofobie ve Francii roste. *eská televize: T24*. [online]. 23.1.2015 [cit. 2015-03-21]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/299237-hanobeni-mesit-a-urazky-islamofobie-ve-francii-roste/>

Ondřej Matoušek. Proč není v Polsku odsun Němců předvolební téma. *Pohled z venku*. [online]. 16.7.2013 [cit. 2015-03-21]. Dostupné z:<http://pohledzvenku.cz/spolecnost/186-proc-neni-v-polsku-odsun-nemcu-predvolebni-tema>

Radim Kapavík. Převzetí moci nacisty v Německu (1930-1934). *Válka*. [online]. 12.10.2004 [cit. 2015-03-28]. Dostupné z:http://www.valka.cz/clanek_10791.html
Redakční lánek. Námitky proti odsunu. *Obzory*. 1945, . 4, str. 52

Reuters. Czech president 'bans US ambassador from Prague Castle' over Russia visit. *The Guardian*. [online]. 5.4.2015 [cit. 2015-04-14]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2015/apr/05/czech-president-bans-us-ambassador-prague-castle>

Rupert Murdoch. In: *Twitter* [online]. [cit. 2015-03-28]. Dostupné z:
<https://twitter.com/rupertmurdoch/status/553734788881076225>

Tea Parkanová, Ondřej Houska. Česká vláda na poslední chvíli dodala seznam reforem požadovaný eurozónou. *eský rozhlas*. [online]. 24.2.2015 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z:
http://www.rozhlas.cz/zpravy/ekonomikavevrobe/_zprava/recka-vlada-na-posledni-chvili-dodala-seznam-reforem-pozadovany-eurozonou-1459074

Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR, v. v. i.. Vlna. *Internetová jazyková příručka*. [online]. © 2008–2015 [cit. 2015-03-29]. Dostupné z:
<http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=vlna&Hledej=Hledej>

Velvyslanectví Spojených států Amerických Praha. *eská Republika*. [online]. 18.7.2013 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z:<http://czech.prague.usembassy.gov/>

Zdeněk Kühn. Oponentský posudek DP: Vladimír Šermáček jako filosof a soudce (autor – Jiří Baroš). *is.muni.cz*. [online]. 12.5.2008 [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/61269/pravf_m/Baros_posudek_DP.txt

9.3 Zákony

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, publikován v částce 11/2019 Sb.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů, proveden publikován v částce 1/1993 Sb.

9.4 Judikatura

Nález Ústavního soudu České republiky ve věci návrhu na zrušení §6, 11, §12 odst. 3, §18 odst. 1 písm. a), c) a §18a písm. a), b) zákona České národní rady č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, ve znění zákona č. 272/1993 Sb., publikován v částce 64/1994 Sb.